

Opozycja w Rosji, w wymiarze zarówno politycznym jak i społeczno-kulturowym, jest złożonym zagadnieniem obecnym w narracjach politycznych jak i analizach naukowych. Problem badawczy rozprawy doktorskiej dotyczy szeroko pojętej opozycji rosyjskiej i jej funkcjonowania w okresie od początku istnienia Federacji Rosyjskiej do 2013 roku. Zakres obejmuje charakterystykę opozycji w systemach demokratycznych i niedemokratycznych, determinanty historyczne, polityczno-ustrojowe, społeczne i kulturowe sytuacji opozycji rosyjskiej, jej kapitał polityczny (oferta programowa, narzędzia politycznego oddziaływania i styl zachowań politycznych, odpowiedzi ze strony społeczeństwa, potencjał instytucjonalny), relacje z władzą polityczną i otoczeniem międzynarodowym. Punktem wyjściowym charakterystyki opozycji w Rosji jest jej analiza w czasach Rosji carskiej, następnie w Związku Radzieckim, w okresie gorbaczowowskiej *pierestrojki* i statusu oraz potencjału w Federacji Rosyjskiej w latach 1991– 2013. Zasadniczym celem rozprawy jest analiza wielowymiarowych zachowań opozycyjnych, ich przyczyny oraz konsekwencje, jakie wywołują w systemie politycznym. W dysertacji podjęto próbę wyjaśnienia takich kwestii jak: forma działań i środków opozycyjnych i ich cel, etapy kształtowania się rosyjskiej opozycji, specyfika rosyjskiej opozycji, instytucjonalizacja opozycji, modele relacji władzy i opozycji. Przyjęto hipotezę główną, iż opozycja we współczesnej Rosji, pomimo tradycji funkcjonowania w różnorodnych warunkach ustrojowych, dysponuje niewielkim potencjałem, jest podzielona wewnętrznie i nie była dotychczas w stanie stworzyć alternatywy personalnej i programowej wobec istniejącego systemu. Przeprowadzone analizy potwierdzają, że opozycja w Rosji jest tworem mało stabilnym, o niewielkim zasięgu i sile przekonywania. Brak zaplecza instytucjonalnego i często brak doświadczenia politycznego powoduje, że głoszone hasła przyjmują charakter ideologiczny, nie zawierają konkretnych propozycji rozwiązań. Coraz silniejsza pozycja prezydenta Putina ograniczała działalność ugrupowań dysydenckich na terenie Federacji, warto zaznaczyć, że dotyczy to zarówno opozycji politycznej jak i artystycznej, czyli twórców filmów, muzyki czy współczesnej literatury. Podejmując badania nad rozwojem opozycji w Federacji Rosyjskiej, zastosowano kompleksowe podejście do analizy zjawiska. Za najbardziej właściwą pod względem merytorycznym i metodologicznym uznano konstrukcję pracy opartej na pięciu rozdziałach, wstępie i zakończeniu. Rozprawa składa się z następujących elementów: synteza podstaw teoretycznych, geneza, przyczyny oraz skutki i rozwój. Rozdział pierwszy „*Opozycja w strukturach politycznych i społecznych*” prezentuje analizę teoretyczną dostępnych

definicji, typologii, klasyfikacji, funkcjonalności opozycji jako takiej. W rozdziale drugim *„Tradycje opozycji w Rosji i Związku Radzieckim”* zaprezentowano tradycję i genezę opozycji w Rosji. Charakter tej części ma formę przede wszystkim historyczną, ponadto podjęto próbę analizy socjologiczno-psychologicznej mentalności społeczeństwa z wybranych okresów. Rozdział trzeci rozprawy *„Uwarunkowania funkcjonowania opozycji we współczesnej Rosji”* poświęcony jest uwarunkowaniom statusu opozycji we współczesnej Rosji. Przedmiotem rozważań tej części pracy jest specyfika systemu rządów i systemu partyjnego w Rosji. Opisano ich charakter, indywidualność, naturę i istotę. Rozdział czwarty *„Myśl polityczna i działalność opozycji parlamentarnej i pozaparlamentarnej w Federacji Rosyjskiej”* obejmuje zagadnienia związane z kapitałem politycznym współczesnej opozycji politycznej w Rosji. Przedmiotem analizy była interpretacja koncepcji politycznych opozycji parlamentarnej i pozaparlamentarnej po roku 1991. Rozdział piąty *„Przejawy oporu społecznego niezależnych środowisk artystycznych i młodzieżowych”* potraktowano jako odrębne zagadnienie poświęcone działalności niezależnych ośrodków artystycznych oraz opisano zjawisko oporu społecznego.

Słowa Kluczowe:

Rosja, Opozycja, Kontrkultura